

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมการเมืองไทยในยุคปัจจุบันที่ใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นเครื่องมือและกลไกสำคัญในการปฏิรูปและพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการเมืองของนักการเมืองมาเป็นการเมืองของพลเมือง นั้น กล่าวได้ว่ามีเป้าหมายสำคัญประการหนึ่ง คือ ต้องการจัดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทางการเมืองทั้ง 2 ส่วนในระบบรัฐสภา ได้แก่ ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร เพื่อให้เกิดกลไกและกระบวนการที่สามารถปรับให้ระบบรัฐสภาทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากประเด็นสำคัญที่ว่า หากระบบการเมืองยังมีปัญหา เพราะการตัดสินใจระดับสูงหรือการตัดสินใจในระดับนโยบายยังไม่สุจริตและไม่มีความมีประสิทธิภาพแล้วการแก้ปัญหาต่างๆ ก็ไม่มีทางเกิดขึ้นได้¹

จากเจตนารมณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความคาดหวังที่จะสร้างให้เกิดดุลยภาพหรือการจัดความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่ระหว่างสถาบันทางการเมือง ทั้งการปรับเปลี่ยนที่มาและอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา ในฐานะองค์กรสำคัญของฝ่ายนิติบัญญัติให้มีความเป็นอิสระในการทำงานและปลอดจากอิทธิพลและการครอบงำการตัดสินใจโดยฝ่ายบริหาร ที่เป็นผลให้เกิดการแทรกแซงการทำงานของวุฒิสภาได้ จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ได้กำหนดคุณสมบัติและเงื่อนไขของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาไว้อย่างเคร่งครัด² เนื่องจากที่มาและการทำหน้าที่ของวุฒิสภาในอดีตได้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความสัมพันธ์ในรูปแบบของการเกื้อกูลอุปถัมภ์ที่สมาชิกวุฒิสภามีต่อรัฐบาลซึ่งเป็นผู้แต่งตั้ง จึงได้มีการสร้างกลไกเพื่อผลักดันให้รูปแบบอำนาจเชิงโครงสร้างของสถาบันทางการเมืองระหว่างวุฒิสภากับรัฐบาลเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างชัดเจน 2 ประการ กล่าวคือ

ประการที่ 1 สมาชิกวุฒิสภามีที่มาจากกรเลือกตั้ง ทำให้บุคคลที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นตัวแทนจากประชาชนโดยตรงและมีความหลากหลายมากขึ้น เป็นผลให้ฝ่ายบริหารหรือ

¹บรรศักดิ์ อูวรรณโณ, ภาพรวมของรัฐธรรมนูญและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2546), หน้า 1.

²คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คปป.), ข้อเสนอกรอบความคิดในการปฏิรูปการเมืองไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546), หน้า 15.

³ดูรายละเอียด เรื่องการกำหนดคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภา ใน อมร รักษาสัตย์, รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พร้อมบทวิจารณ์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 108-109.

รัฐบาลซึ่งเดิมเป็นผู้คัดเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ไม่สามารถควบคุมการทำงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงมติของสมาชิกวุฒิสภาในทุกๆ เรื่องได้อย่างเบ็ดเสร็จ

ประการที่ 2 การให้อำนาจหน้าที่ของวุฒิสภาในการถ่วงดุลและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของฝ่ายบริหาร* มีมากขึ้น โดยมีฐานะเป็นสภาตรวจสอบและมีอำนาจหน้าที่ในการแต่งตั้งองค์กรอิสระต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญ เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง คณะกรรมการการเลือกตั้ง(กกต.) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) คณะกรรมการปราบปรามการฟอกเงิน (ป.ป.ง.) และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นต้น ทั้งยังมีอำนาจในการเปิดอภิปรายทั่วไปรัฐบาลโดยไม่มี การลงมติ และอำนาจในการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง⁴ ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 303 ด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าได้มีการสร้างเงื่อนไขและกลไกดังกล่าว แต่ด้วยสถานการณ์ทางการเมืองภายในวุฒิสภาที่เกิดขึ้นภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ได้สร้างความวิตกกังวลต่อความน่าเชื่อถือในรูปแบบการจัดโครงสร้าง เช่นนี้ว่าจะสามารถนำไปสู่การตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุประสิทธิผลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญได้หรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจากวุฒิสภาได้ถูกตั้งคำถามต่อความเป็นอิสระในการตัดสินใจและการแสดงบทบาททางการเมืองของสมาชิกวุฒิสภา นับตั้งแต่ภาพรวมของผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่มีสายสัมพันธ์ทางการเมืองกับนักการเมืองและพรรคการเมืองในลักษณะต่างๆ เช่น ความสัมพันธ์แบบเครือญาติและการมีผลประโยชน์ร่วมทั้งทางการเมืองและในเชิงธุรกิจ** ซึ่งภาพความสัมพันธ์ดังกล่าวมีผลโดยตรงในการดำรงรักษาอำนาจและเอื้อประโยชน์ให้แก่ฝ่ายบริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการ

* "ผู้ใช้อำนาจรัฐ" ซึ่งอยู่ในฝ่ายที่จะต้องถูกตรวจสอบ ตามเจตนารมณ์และกระบวนการของการปฏิรูปการเมือง แบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ สาขานิติบัญญัติ, สาขาบริหาร, สาขาดูแลการ, ผู้ดำรงตำแหน่งในระดับสูง, สาขาการปกครองท้องถิ่น และองค์กรตรวจสอบทั้งหลาย ดูรายละเอียดใน คณิน บุญสุวรรณ, 6 ปีรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2546), หน้า 18-19.

⁴ คณิน บุญสุวรรณ, "กระบวนการการทำงานของระบบรัฐสภาในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่," ใน รวมสาระรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน, บุญเลิศ ชาญุทธเดช และประยงค์ คงเมือง, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2541), หน้า 237.

** เรื่องภูมิหลังของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา ดูรายละเอียดใน วิเชียร สิงห์ปรีชา, "การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา: สภาพความเป็นจริงกับเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญ (ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ครั้งที่ 1/1 ในวันที่ 4 มีนาคม 2543, 1/2 ในวันที่ 29 เมษายน 2543, 1/3 ในวันที่ 4 มิถุนายน 2543, 1/4 ในวันที่ 24 มิถุนายน 2543 และวันที่ 9 กรกฎาคม 2543, 1/5 ในวันที่ 22 กรกฎาคม 2543," (หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2543), หน้า 117-220. และดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ข.

ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของฝ่ายบริหาร ตลอดจนก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกวุฒิสภา ดังปรากฏให้เห็นจากกรณีตัวอย่างทั้ง 4 กรณี ได้แก่

กรณีที่ 1 การเลือกประธานและรองประธานวุฒิสภา เป็นตัวอย่างสำคัญที่แสดงให้เห็นภาพของการปะทะประสานระหว่างกลุ่มที่หลากหลายภายในวุฒิสภาอย่างชัดเจน ซึ่งกรณีนี้มีการตั้งข้อสังเกตว่าไม่ได้เป็นเพียงแค่การระดมเสียงสนับสนุนเพื่อแย่งชิงตำแหน่งสำคัญระหว่างสมาชิกวุฒิสภาด้วยกันเท่านั้น แต่ยังเป็นความขัดแย้งในลักษณะของสงครามตัวแทนระหว่างฝ่ายค้านกับฝ่ายรัฐบาล เพื่อช่วงชิงตำแหน่งซึ่งเปรียบเสมือนผู้นำในวุฒิสภา⁵

กรณีที่ 2 ความขัดแย้งในการจัดสรรตำแหน่งในคณะกรรมการธิการสามัญของวุฒิสภา เป็นอีกกรณีหนึ่งซึ่งถือได้ว่าเป็นการช่วงชิงบทบาทการทำงานในกลไกที่สำคัญของวุฒิสภา เพราะคณะกรรมการธิการสามัญมีหน้าที่พิจารณาสอบสวนหรือศึกษาเรื่องใดๆ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา⁶ ทั้งนี้ปัญหาที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในวุฒิสภา ได้แก่ สมาชิกวุฒิสภากลุ่มที่มีสายสัมพันธ์กับรัฐบาลได้ให้การสนับสนุนและพยายามผลักดันให้ตัวแทนของกลุ่มเข้าไปดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการชุดต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะกรรมการชุดที่มีบทบาทสำคัญในการควบคุมและตรวจสอบฝ่ายบริหาร ดังเช่น กรณีที่เกิดขึ้นกับคณะกรรมการธิการการมีส่วนร่วมของประชาชน⁷ เป็นต้น

กรณีที่ 3 การลงมติเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ เช่น ผลจากการเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และ คณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีการตั้งข้อสังเกตว่ามีการจัดวางคะแนนเสียงที่เป็นกลุ่มก้อน (block vote) ก่อนการลงมติในที่ประชุมวุฒิสภาเพื่อเลือกบุคคลให้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระเหล่านี้ ทั้งจากกลุ่มอำนาจในวุฒิสภาเองและจากฝ่ายรัฐบาลที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับสมาชิกวุฒิสภาในหลายรูปแบบ⁸

กรณีที่ 4 การตัดสินใจของวุฒิสภาที่ส่งผลกระทบต่อรัฐบาลโดยตรง จากตัวอย่างในกรณีการขอมติในที่ประชุมวุฒิสภาเพื่อขอเปิดอภิปรายรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลในปี พ.ศ.2545 และการล่ารายชื่อสมาชิกวุฒิสภาเพื่อขอเปิดอภิปรายทั่วไปรัฐบาลโดยไม่มี การลงมติ ในปี พ.ศ.2548 แม้จะเป็นการแสดงบทบาทและความพยายามที่เคยเกิดขึ้นในวุฒิสภาเพื่อตรวจสอบการทำงาน

⁵ดูรายละเอียด ใน "สงครามตัวแทน ฝ่ายค้าน – ฝ่ายรัฐบาล ชิงรองประธานวุฒิสภา ช่วงชิงการนำสภาสูง." มติชนสุดสัปดาห์ 11, ฉบับที่ 1146 (5-11 สิงหาคม 2545): 6.

⁶สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, เอกสารเผยแพร่เรื่องคณะกรรมการ (กรุงเทพฯ: กองการพิมพ์ สำนักเลขาธิการวุฒิสภา, มปป.), หน้า 1.

⁷"แฉ ส.ว.ทรท.รุกยึดวุฒิสภาขุมกรรมการชุดเจิมศักดิ์," ไทยโพสต์ (9 มิถุนายน 2546): 9.

⁸"หายนะปฏิรูปการเมือง? เมื่อวุฒิสภา "ลือคสปก" องค์กรอิสระ," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 49, ฉบับที่ 2 (7 –13 มิถุนายน 2545): 20.

ของรัฐบาลหรือรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบต่อประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นต่างกรรมต่างวาระกันไป แต่เป็นความพยายามที่ไม่เคยประสบความสำเร็จในการรวบรวมเสียงสนับสนุนจากสมาชิกส่วนใหญ่ในวุฒิสภา

จากกรณีตัวอย่างตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างที่ให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้ง ส่งผลให้ภาพรวมของสมาชิกวุฒิสภามีความหลากหลาย ในฐานะที่เป็นตัวแทนจากประชาชนกลุ่มต่างๆ ในสังคม ที่เอื้อให้การเมืองไทยมีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันความหลากหลายของสมาชิกและสถานการณ์ที่เป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ทั้งในลักษณะที่เป็นความขัดแย้งและร่วมมือกันระหว่างผลประโยชน์ที่มีความแตกต่างกัน ประกอบกับเงื่อนไขการตัดสินใจของวุฒิสภาที่ใช้หลักเสียงข้างมาก และผลที่เกิดขึ้นนั้นได้ส่งผลกระทบต่อรัฐบาลซึ่งเป็นฝ่ายถูกตรวจสอบทั้งในทางตรงและทางอ้อม อันเป็นเหตุจูงใจที่นำไปสู่ความพยายามระดมเสียงสนับสนุนให้การลงมติของวุฒิสภามีผลเป็นไปตามต้องการ ทำให้ภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นทางการระหว่างวุฒิสภากับรัฐบาลมีการเชื่อมโยงกันทั้งในรูปแบบของการปะทะและประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่มีเป้าหมายแตกต่างกันหลากหลาย ด้วยการแสวงหาช่องทางการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นทางการ หรือวิธีการที่นอกเหนือไปจากความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่สามารถควบคุมครอบงำหรือชี้นำการตัดสินใจของสมาชิกวุฒิสภาด้วยการใช้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ เป็นต้น

ปรากฏการณ์ทางการเมืองดังกล่าว ได้นำไปสู่ความสนใจในการสำรวจประเด็นและเนื้อหาโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวุฒิสภากับรัฐบาลทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หรือในลักษณะที่เรียกว่า ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ รวมทั้งยังเป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าวุฒิสภากับรัฐบาลมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจจะแตกต่างกันในลักษณะเช่นใด ซึ่งโดยทั่วไปความสัมพันธ์เชิงอำนาจมักแสดงออกในลักษณะของการต่อรองในด้านการใช้อำนาจหน้าที่ของแต่ละฝ่าย นั่นคือ วุฒิสภาจะอ้างอำนาจหน้าที่ในการทำงานภายใต้กลไกของรัฐธรรมนูญที่มีผลโดยตรงและโดยอ้อมต่อการตรวจสอบการทำงานและถ่วงดุลการใช้อำนาจของรัฐบาล ขณะเดียวกันฝ่ายรัฐบาลก็พยายามอาศัยสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีอยู่ระหว่างกันเป็นพลังในการผลักดันหรือต่อรองให้การทำงานหรือการตัดสินใจของวุฒิสภาดำเนินไปในทิศทางที่เอื้อประโยชน์และตอบสนองสอดคล้องต่อผลประโยชน์ของฝ่ายรัฐบาล

อย่างไรก็ดี ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นในเครือข่ายความสัมพันธ์ทางการเมือง เป็นสิ่งที่ยอยู่นอกเหนือไปจากการควบคุมหรือกลไกที่ถูกสร้างขึ้นอย่างเป็นทางการตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และเป็นประเด็นปัญหาที่ควรแก่การศึกษาว่า ระหว่างวุฒิสภากับรัฐบาลฝ่ายใดเป็นผู้มีอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองในการครอบงำการตัดสินใจ และเครือข่ายความสัมพันธ์เชิงอำนาจจะระหว่างสองฝ่ายเป็นอย่างไร ปัญหานี้เป็นข้อถกเถียงต่อมาว่าหาก

อำนาจดังกล่าวอยู่ในความควบคุมของกลุ่มในวุฒิสภา กลุ่มใดเป็นผู้ครอบงำการใช้อำนาจและใช้อำนาจนั้นในลักษณะใด ในทางตรงข้าม หากรัฐบาลเป็นฝ่ายใช้อำนาจเหนือวุฒิสภา รัฐบาลได้ใช้อำนาจนั้นอย่างไรและเพื่อเป้าหมายใด รวมถึงประเด็นที่ว่า ในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างวุฒิสภากับรัฐบาลนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปจากลักษณะของความสัมพันธ์ที่เคยดำรงอยู่ก่อนจะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หรือไม่ และความสัมพันธดังกล่าวก่อให้เกิดผลที่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญหรือไม่ อย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นระหว่างวุฒิสภากับรัฐบาลภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540
2. เพื่อศึกษาการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างวุฒิสภากับรัฐบาลที่มีผลต่อการบรรลุผลหรือเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

1.3 สมมติฐานการศึกษา

1. โครงสร้างใหม่ของวุฒิสภายุติรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ก่อให้เกิดดุลยภาพใหม่ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างวุฒิสภากับรัฐบาล
2. ความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการภายในสมาชิกวุฒิสภา ส่งผลให้วุฒิสภาไม่สามารถตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจของรัฐบาลได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

1. ศึกษาสภาพการณ์โดยทั่วไปเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างวุฒิสภากับรัฐบาล ตั้งแต่การเข้าดำรงตำแหน่งของสมาชิกวุฒิสภา (พ.ศ. 2543 – 2548)
2. ศึกษาสภาพการณ์เป็นกรณีเฉพาะ 4 กรณี ได้แก่ กรณีการเลือกประธานวุฒิสภา กรณีความขัดแย้งในการจัดสรรตำแหน่งในคณะกรรมการสามัญของวุฒิสภา กรณีการเสนอญัตติให้วุฒิสภามีมติเรียกรัฐมนตรีนายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ที่ประชุมวุฒิสภาและการรวบรวมรายชื่อเพื่อขอเปิดอภิปรายรัฐมนตรีโดยไม่มีการลงมติ รวมไปถึงกรณีการลงมติเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.), คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

1.5 นิยามศัพท์

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ หมายถึง อำนาจและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างพลังทางเศรษฐกิจ การเมือง อุดมการณ์ และชนชั้นต่าง ๆ⁹ ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจรูปแบบต่าง ๆ ทั้งจากอำนาจหน้าที่ ตามที่รัฐธรรมนูญฯ กำหนด และความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการการทำงานตามอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภาที่มีต่อรัฐบาล ซึ่งนำไปสู่การผลักดัน ตีรองหรือกระทำการใดๆ เพื่อให้สอดคล้องหรือตอบสนองตามความต้องการหรือผลประโยชน์ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยใช้ช่องทางที่ไม่เป็นทางการหรือช่องทางที่กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ เช่น การใช้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ เป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจในการครอบงำหรือชี้นำการตัดสินใจ เป็นต้น

ดุลยอำนาจ หมายถึง การจัดความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจทั้งสองฝ่าย คือ วุฒิสภากับรัฐบาล

1.6 วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ใช้รูปแบบวิธีการศึกษาตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยอาศัยการรวบรวมจากข้อมูล 2 แหล่ง ประกอบด้วย

1. การวิจัยเอกสาร (documentary research) ครอบคลุมทั้งตำรา เอกสาร ต่าง ๆ และข่าวหรือบทความที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำการสำรวจสถานะองค์ความรู้ มิติทางการเมืองของวุฒิสภา ตลอดจนวิเคราะห์ประเด็นที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นระหว่างวุฒิสภากับรัฐบาล

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) บุคคลที่เกี่ยวข้อง จำนวน 17 คน ประกอบด้วย สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาผู้ว่าราชการจังหวัด (สสร.) บุคคลที่เคยดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ได้แก่ คณะกรรมการปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) และศาลรัฐธรรมนูญ ตลอดจน นักวิชาการและสื่อมวลชน โดยนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการประกอบการวิเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นสภาพการณ์ทางการเมืองในแง่มุมที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

จากนั้นนำข้อมูลทั้งจากการวิจัยเอกสารและข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) มาทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical

⁹ ติโรตม์ คล้ามไพบูลย์, ปฏิรูปการเมือง : หนทางสู่ความเป็นอนุรักษ์นิยม[Online] แหล่งที่มา: <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/newpage6.html>[2001, November 5]

Descriptive) โดยอาศัยแนวทางการศึกษาสถาบันนิยมใหม่ (new-institutionalism approach) ประกอบกับแนวคิดเรื่อง พหุนิยมที่ไม่ลงรอยกัน (disjointed pluralism) และแนวคิดเรื่องการเมืองของความตรงกันข้าม (politics of opposition) เป็นกรอบความคิดในการวิเคราะห์ เพื่อพิสูจน์สมมติฐาน

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นระหว่างวุฒิสภากับรัฐบาลภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540
2. ทราบถึงผลของการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างวุฒิสภากับรัฐบาลที่มีต่อการบรรลุผลหรือเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540
3. เป็นแนวทางในการศึกษาและอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องต่อไปในอนาคต

1.8 ลำดับการนำเสนอผลการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งการนำเสนอออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึง โครงสร้างโดยรวมของวิทยานิพนธ์ ได้แก่ ความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์การศึกษาและประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการศึกษา

บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลและกรอบแนวคิดในการศึกษา และผลการศึกษาที่มีความเกี่ยวข้อง

บทที่ 3 โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวุฒิสภากับรัฐบาลตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ในฐานะที่เป็นภาพสะท้อนของเป้าหมายในการปฏิรูปการเมืองและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ตลอดจนความหลากหลายของสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งและเครือข่ายสายสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกวุฒิสภาที่มีต่อนักการเมือง พรรคการเมืองและกลุ่มอำนาจต่างๆ เพื่ออธิบายถึงดุลอำนาจใหม่ที่เกิดขึ้นระหว่างวุฒิสภากับรัฐบาล

บทที่ 4 สถานการณ์ทางการเมืองของวุฒิสภาในแต่ละกรณีตัวอย่างที่เลือกมาศึกษา ซึ่งเป็นภาพของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เป็นผลจากการปะทะและประสานกันของกลุ่มอำนาจต่างๆ ทั้งที่เป็นผลจากอิทธิพลภายในวุฒิสภาเองและอิทธิพลที่มาจากรัฐบาลหรือฝ่ายตรงข้าม

บทที่ 5 สรุปภาพรวมและอภิปรายผลการศึกษา ตลอดจนการคาดการณ์ถึงรูปแบบและลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างวุฒิสภากับรัฐบาลด้วยการนำเสนอการฉายภาพทางการเมือง (Political Scenarios) ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต